

Pendefinisian Penyisihan Sosial Menurut Dimensi Ekonomi (Defining Social Exclusion from Economic Dimension)

Mohd Adib Ismail

Universiti Kebangsaan Malaysia

Nik Mohd Azim Nik Ab Malik

Universiti Kebangsaan Malaysia

Shahida Shahimi

Universiti Kebangsaan Malaysia

Muhammad Hakimi Mohd Shafiai

Universiti Kebangsaan Malaysia

ABSTRAK

Penyisihan sosial (PS) merupakan satu konsep yang menerangkan kelemahan sosial dan kesukaran hidup sekumpulan individu kelas bawahan dalam arus pertumbuhan ekonomi. Konsep PS bersifat multidimensi yang merentasi pelbagai disiplin ilmu sains sosial yang utama termasuk sosiologi, politik dan ekonomi. Dalam konteks dimensi ekonomi, PS sangat berhubung kait dengan isu kerentanan, kemiskinan dan ketaksamaan ekonomi. Artikel ini bertujuan mengkaji takrifan konsep PS menurut dimensi ekonomi secara komprehensif. Bagi mencapai objektif, kaedah kajian kepustakaan telah diaplikasi. Hasil daripada analisis dan sintesis terhadap definisi PS yang dikemukakan dalam kajian lepas, takrif konsep PS menurut dimensi ekonomi dapat disimpulkan sebagai halangan akses kepada pasaran sumber ekonomi yang membolehkan individu itu hidup secara bermaruah. Ini disebabkan halangan terhadap akses menyebabkan berlaku kerugian yang menjejaskan kualiti hidup individu yang mengalaminya. Dalam konteks Malaysia, pemahaman konsep PS menurut dimensi ekonomi secara komprehensif dan tepat dapat membantu penggubal dasar untuk merangka strategi bagi menangani isu ketaksamaan ekonomi. Seterusnya, usaha ke arah pengagihan ekonomi yang adil, saksama dan inklusif kepada semua rakyat, sebagaimana termaktub dalam Wawasan Kemakmuran Bersama 2030 dapat dicapai.

Kata kunci: Penyisihan sosial; kerentanan; ketaksamaan; pertumbuhan inklusif

ABSTRACT

Social exclusion (PS) is a concept that describes the social weaknesses and difficulties of living experienced by a group of lower class individuals in the current economic growth. The concept of PS is multidimensional across many major disciplines of social science including sociology, politics and economics. In the context of the economic dimension, PS is closely related to issues of vulnerability, poverty and economic inequality. This article aims to examine the definition of PS concept according to economic dimension comprehensively. To meet this objective, library research method has been applied. As a result of the analysis and synthesis of the definitions of PS presented in the previous study, the definition of the concept of PS according to economic dimensions can be inferred as an obstacle to access to the market of economic resources that allows a person to live in a dignified manner in which it causes losses to quality of life to whom experiencing the obstacle. In the Malaysian context, understanding the concept of PS according to the economic dimension comprehensively and accurately can help policy makers to formulate strategies to address the issue of economic inequality. Furthermore, efforts towards a fair, equitable and inclusive economic distribution to all citizens as enshrined in the Shared Prosperity Vision 2030 can be achieved.

Keywords: Social exclusion; vulnerability; inequality; inclusive growth

PENDAHULUAN

Penyisihan sosial (PS) merupakan satu masalah yang membimbangkan di Eropah. Seramai 122.6 juta orang

atau sebanyak 24.5% daripada penduduk di Kesatuan Eropah (EU) adalah berisiko mengalami kemiskinan dan PS (Eurostat 2014). Berdasarkan kajian lepas, PS dikaitkan dengan satu konsep yang menerangkan

tentang kelemahan sosial (Silver 1994), kesukaran hidup dan tekanan sosial (Siti Hajar 2009). Dalam hal ini, PS kerap kali digunakan bagi merujuk kepada sekumpulan individu kelas bawahan (Siti Hajar 2009). Istilah PS mula diperkenalkan oleh René Lenoir yang merupakan setiausaha tindakan sosial negara dalam kerajaan Jacques René Chirac, perdana Menteri dan presiden Perancis, dalam bukunya *Les Exclus: Un Français sur dix* yang diterbitkan pada 1974 (De Haan 1999). Ketika itu, istilah PS digunakan di Perancis untuk merujuk kepada sekumpulan penduduk yang terpinggir dan tersisih secara efektif daripada sistem perlindungan sosial Perancis (Scutella et al. 2009). Sekumpulan penduduk yang terpinggir itu terdiri daripada orang-orang cacat dari segi fizikal dan mental, orang yang mahu membunuh diri, warga emas yang tidak berdaftar, kanak-kanak yang didera, penagih dadah, delinkuen¹, ibu atau bapa tunggal, isi rumah yang bermasalah, orang terpinggir, orang antisosial dan ketaksepadanan sosial yang lain (Silver 1994).

Pada 1990an, istilah PS mula digunakan secara meluas oleh EU (Siti Hajar et al. 2012). Penanganan masalah PS telah diangkat menjadi agenda penting dan telah dimasukkan dalam dasar sosial di United Kingdom pada 1997 (Siti Hajar et al. 2012). Hal ini telah membawa kepada penubuhan *Social Exclusion Unit* pada Disember 1997 (Social Exclusion Unit 2004). *Social Exclusion Unit* berperanan membantu kerajaan dalam menangani masalah PS (Social Exclusion Unit 2004). Pada 1998, Perancis telah memperkenalkan undang-undang anti PS (Aya K 2010). PS juga telah menjadi perhatian Majlis Eropah (*The European Council*) dalam sidang kemuncak di Lisbon pada 2000 yang telah mengangkat agenda perangkuman sosial (European Parliament 2000). Dalam sidang kemuncak tersebut, negara-negara anggota diberi mandat menggubal Pelan Tindakan Kebangsaan dwitahunan untuk menangani masalah kemiskinan dan PS (Aya K 2010).

Di negara membangun, PS belum mendapat perhatian serius penggubal dasar. Di Malaysia, istilah PS masih belum digunakan secara meluas. Dalam beberapa dokumen dasar pembangunan ekonomi seperti Model Baru Ekonomi (MBE), Rancangan Malaysia ke-11 (RMK11) dan Wawasan Kemakmuran Bersama 2030, hanya istilah kerentanan, kemiskinan dan peminggiran ekonomi digunakan untuk menggambarkan golongan sasaran dalam dasar keterangkuman. Istilah PS yang lebih bersifat multidimensi perlu diberi perhatian supaya dasar ekonomi yang inklusif menepati golongan sasar. Lantas, sasaran pengagihan ekonomi yang adil, saksama dan inklusif kepada semua rakyat dapat dicapai.

Dalam dimensi ekonomi, masalah PS adalah penting untuk diberi perhatian kerana PS mempunyai kaitan rapat dengan masalah kerentanan kepada kemiskinan (*vulnerability*) (Moustafa et al. 2014), kemiskinan,

dan ketidaksamaan (Faria 1995; Silver 1995; Ismail et al. 2015; Hazari & Mohan 2015). Kerentanan kepada kemiskinan bermaksud kemungkinan untuk mengalami kemiskinan pada masa sekarang atau berisiko menjadi lebih miskin pada masa depan (Jha & Dang 2009). Malah, PS merupakan konsep yang melangkaui isu kemiskinan kerana berkait dengan ketidakupayaan golongan miskin untuk melibatkan diri dalam kehidupan ekonomi, politik dan budaya (sosial) (Figueroa 2006).

Dalam konteks penyelidikan pula, kajian mengenai PS telah mengalami perkembangan yang meluas merentasi pelbagai disiplin ilmu. Namun, kajian tentang konsep PS menurut dimensi ekonomi masih terhad dalam kalangan penyelidik sama ada kajian di Malaysia mahupun di luar negara. Justeru, satu takrifan PS yang komprehensif perlu dikemukakan, merangkumi semua aspek dalam dimensi ekonomi. Oleh itu, kajian ini mempunyai persoalan kajian, iaitu apakah yang dimaksudkan dengan konsep PS menurut dimensi ekonomi? Merujuk kepada persoalan tersebut, objektif kajian ini ialah mengkaji takrifan konsep PS menurut dimensi ekonomi secara komprehensif.

Bagi mencapai objektif kajian, pengkaji menggunakan pendekatan penyelidikan penerokaan kepustakaan terhadap dokumen penyelidikan berhubung subjek kajian. Kaedah penerokaan kepustakaan adalah sesuai kerana dapat memberi gambaran yang menyeluruh tentang konsep PS. Kemudian, konsep PS yang digunakan dalam kajian lepas dianalisis dan disintesis bagi membentuk konsep PS menurut dimensi ekonomi secara komprehensif. Dokumen penyelidikan yang dirujuk terdiri daripada kajian lepas berkenaan konsep PS secara umum, kajian lepas mengenai konsep PS menurut dimensi ekonomi, dan kajian lepas mengenai teori yang menerangkan tentang PS dalam konteks ekonomi. Dalam artikel ini, pengkaji menggunakan teori Sigma sebagai asas perbincangan.

Artikel ini disusun dalam tiga bahagian. Bahagian pertama adalah pendahuluan yang membincangkan latar belakang kajian. Bahagian seterusnya adalah dapatan kajian yang membincangkan konsep PS. Bahagian terakhir adalah kesimpulan.

DAPATAN KAJIAN

DEFINISI UMUM PENYISIHAN SOSIAL

Social Exclusion Unit (2004) mentakrifkan PS sebagai satu konsep yang merujuk kepada orang atau kawasan yang mengalami kombinasi masalah seperti pengangguran, tahap kemahiran dan pendapatan rendah, perumahan yang daif serta serba kekurangan, jenayah yang tinggi, kesihatan yang kurang baik dan perpecahan keluarga. Menurut Alimohammadi dan Modiri (2016) pula, PS merujuk kepada satu proses yang kompleks

yang menyebabkan sesetengah komuniti disekat atau dinafikan hak untuk mengakses secara sistematik kepada hak, peluang dan sumber yang biasanya tersedia untuk semua orang. Antara hak, peluang dan sumber adalah perumahan, pekerjaan, penjagaan kesihatan, penglibatan sivik, dan penyertaan demokratik. Dengan penafian hak tersebut, individu dan kumpulan terbabit akan terhalang untuk mengambil bahagian sepenuhnya dalam ekonomi, politik komuniti dan kehidupan sosial. Oleh yang demikian, dapat difahami bahawa intipati penting definisi PS adalah berkait rapat dengan halangan akses kepada peluang yang lazimnya diperoleh setiap individu.

Amnya, konsep PS merangkumi kepelbagaian yang luas dalam masalah sosial dan ekonomi (Sen 2000). Sehubungan itu, PS dikatakan sebagai satu konsep yang luas kerana bersifat multimekanisme dan multidimensi. PS bersifat multimekanisme kerana PS berkait dengan pelbagai mekanisme penyisihan meliputi pembasmian (*extermination*), pengusiran (*exile*), pembuangan atau pengguguran (*abandonment*), pemulauan (*ostracism*), peminggiran (*marginalization*), pengasingan atau pemisahan (*segregation*), diskriminasi (*discrimination*), memalukan (*shaming*) (Silver 2007), penolakan (*rejection*), kurang sokongan (*lack of support*) dan penafian penyertaan terhadap orang atau kumpulan tertentu (*denial of participation for certain people or groups*) (Majid et al. 2012). PS juga bersifat multidimensi kerana merangkumi pelbagai dimensi kehidupan. Bonner (2006) telah mengkategorikan PS kepada tujuh dimensi seperti yang dipaparkan dalam Jadual 1.

Berdasarkan tujuh dimensi di atas, pengkaji merumuskan bahawa sifat multidimensi PS merentasi pelbagai dimensi disiplin ilmu, terutamanya dalam ilmu sains sosial. Oleh yang demikian, PS boleh dikategorikan kepada tiga perspektif menurut disiplin ilmu sains sosial iaitu ilmu sosiologi, politik dan ekonomi. Dalam konteks

dimensi ilmu sosiologi, PS merujuk kepada pemutusan ikatan sosial yang meliputi proses penolakan penyertaan, akses dan perpaduan (Silver 2007). Konsep ini bukan hanya terpakai kepada individu tertentu semata-mata, malah terdiri daripada dua peringkat, iaitu individu dan kumpulan atau masyarakat (Bhalla & Lapeyre 1997). Di peringkat individu, ia berkait dengan ketidakupayaan untuk mengambil bahagian dalam aktiviti sosial secara normatif dan membina hubungan sosial yang bermakna (Silver 2007). Di peringkat masyarakat pula, ia berkait dengan kurangnya perpaduan atau integrasi sosial (Silver 2007). Contohnya, kumpulan komuniti yang biasa dikaitkan dengan PS ialah kaum Dalit dan Adivasi di India, penduduk orang asli di Australia, penduduk kulit hitam dalam sistem Aparteid di Afrika Selatan, pendatang tanpa izin di beberapa tempat di dunia (Hazari & Mohan 2015), pelarian Palestin (Hanafi, Chaaban, & Seyfert 2012) dan sebagainya. Kesimpulannya, dapat difahami bahawa PS menurut sosiologi lebih menekankan kepada perbezaan dalam gelagat antara kumpulan atau kelas sosial (Burchardt, Le Grand & Piachaud 2002).

Dalam dimensi politik pula, konsep PS menggambarkan kekurangan akses kepada sumber-sumber kuasa dan ketidakupayaan untuk melibatkan diri secara bermakna dalam setiap peringkat proses pembuatan keputusan (Breman 2004 dan Hazari & Mohan 2015), bermula dari peringkat paling rendah dalam sistem politik, iaitu isi rumah, kampung, masyarakat, negeri sehinggalah peringkat yang paling tinggi iaitu negara. Sesetengah kelompok penduduk tertentu seperti wanita, penganut agama, etnik minoriti atau migran dilucutkan atau dinafikan hak politik dan hak asasi manusia mereka (Peace 2001, Bhalla & Lapeyre 1997). Hak-hak tersebut adalah seperti jaminan personal, kedaulatan undang-undang, kebebasan bersuara, penyertaan dalam politik dan kesaksamaan peluang, hak kesatuan sekerja atau kebebasan berpersatuan dan proses demokrasi yang

JADUAL 1. Dimensi penyisihan sosial

Bil.	Dimensi	Bentuk penyisihan
1.	Ekonomi	Pengangguran dalam tempoh yang panjang, isi rumah yang tidak mempunyai pekerjaan, pendapatan kemiskinan (<i>income poverty</i>)
2.	Sosial	Gelandangan, jenayah, belia yang tidak berpuas hati (<i>dissatisfied youth</i>)
3.	Politik	Kelemahan kuasa politik (<i>disempowerment</i>), tiada hak politik, pengasingan dari atau tiada keyakinan terhadap proses politik
4.	Kejiranan	Stok rumah yang sedang merosot (<i>decaying housing stock</i>), kemusnahan alam sekitar (<i>environmental degradation</i>)
5.	Individu	Kesihatan fizikal dan mental terjejas, pencapaian pendidikan yang rendah
6.	Ruang	Penumpuan atau peminggiran kumpulan yang terancam (<i>concentration or marginalisation of vulnerable groups</i>)
7.	Kumpulan	Penumpuan kepada kumpulan yang mempunyai ciri-ciri tertentu seperti golongan orang kelainan upaya (OKU), warga emas, etnik minoriti

Sumber: Bonner (2006)

lain (Bhalla & Lapeyre 1997). Ringkasnya, penyisihan dalam aspek politik lebih menumpukan kepada penafian penyertaan sekumpulan masyarakat tertentu terhadap proses pembuatan keputusan yang penting bagi memperjuangkan kepentingan dan hak-hak politik mereka. Hasilnya kepentingan dan hak-hak mereka menjadi terabai.

Manakala, takrifan PS menurut dimensi ekonomi² merujuk kepada orang-orang yang telah dilupakan oleh pertumbuhan ekonomi (Silver 1994). Berhubungan hal ini, Breman (2004) mendefinisikan PS sebagai ketidakupayaan untuk melibatkan diri dalam pasaran pekerjaan yang berpendapatan tinggi bagi menampung keperluan asas. Keperluan asas tersebut terdiri daripada makanan, pakaian, keselamatan (diri, keluarga dan harta), perkhidmatan sosial (Pazim 2009), perumahan, perkhidmatan kesihatan dan pendidikan (Bhalla & Lapeyre 1997). Andjelkovic et al. (2011) pula mengaitkan PS dimensi ekonomi dari aspek penghadan terhadap akses kepada agihan sumber ekonomi yang merangkumi pasaran pekerjaan, kewangan, perumahan dan barangan serta perkhidmatan. Gauthier et al (2020) pula mengaitkan PS dengan kesempitan akses kepada barang dan perkhidmatan keperluan, peluang pendapatan dan keusahawanan yang menghalang orang daripada mencapai status warga negara ekonomi (*the status of economic citizens*). Keadaan ini menyebabkan orang yang mengalami kesempitan akses cenderung untuk tersisih dari penyertaan dalam masyarakat secara umum (Battilana et al. 2015 dalam Gauthier et al 2020). Ringkasan perbandingan PS dari segi dimensi sosiologi, dimensi politik dan dimensi ekonomi ditunjukkan menerusi Jadual 2.

Konsep Penyisihan Sosial dalam Dimensi Ekonomi Menurut Teori Sigma

Teori Sigma telah diperkenalkan oleh Figueroa (2015). Teori ini menerangkan secara khusus pengeluaran dan pengagihan dalam ekonomi di Negara Dunia Ketiga³ yang mempunyai legasi penjajah yang kuat. Berdasarkan Teori Sigma, PS mempunyai kaitan dengan ketidakupayaan golongan miskin untuk terlibat secara berkesan⁴ dalam kehidupan ekonomi, budaya serta politik. Teori ini juga menerangkan secara teoretikal konsep dan faktor penyebab PS menurut dimensi ekonomi.

Teori Sigma mengandaikan bahawa sistem pasaran ekonomi yang diamalkan adalah konsisten dengan semangat sistem kapitalisme yang menggunakan kerangka ekonomi Neoklasik. Dalam sistem ekonomi ini, kesemua tindakan individu dalam sistem ekonomi adalah didorong oleh kepentingan diri sendiri. Oleh yang demikian, kesemua firma dalam pasaran berusaha untuk mencapai dua matlamat utama iaitu untuk mengekalkan kedudukan kelas dan memaksimumkan keuntungan. Justeru itu, bagi memenuhi kedua-dua matlamat

tersebut, firma melalui sistem pasaran bertindak menyisih individu atau komuniti tertentu untuk akses kepada pasaran mereka disebabkan tidak memenuhi keperluan yang dikehendaki. Sebagai contoh, dalam pasaran buruh, tidak semua tenaga buruh berupaya untuk diterima masuk ke dalam pasaran pada kadar upah pasaran. Hal ini berlaku kerana kegagalan sekumpulan buruh tertentu yang tidak memenuhi tahap keupayaan modal insan yang diperlukan oleh pasaran. Begitu juga dengan pasaran kredit, tidak semua individu berjaya memperoleh pinjaman daripada institusi kewangan dan berupaya untuk membayar balik pinjaman pada kadar faedah pasaran (Figueroa 2006). Natiujahnya, situasi ini mewujudkan golongan tertentu dalam masyarakat yang akan mengalami PS.

Dalam masyarakat Sigma, terdapat satu golongan yang kurang bernasib baik kerana tersisih daripada akses kepada pasaran asas ekonomi arus perdana. Golongan ini dikenali sebagai pekerja Z. Punca utama pekerja Z tersisih daripada pasaran ekonomi adalah kerana mereka mempunyai tahap keupayaan modal insan yang sangat rendah. Keupayaan tersebut lebih rendah berbanding nilai ufuk keupayaan modal insan yang kehendaki oleh sistem pasaran ekonomi terutama dalam sektor ekonomi berproduktiviti tinggi yang mampu menjamin tahap pendapatan yang tinggi kepada pekerja. Sektor yang menawarkan upah yang tinggi ini dipanggil sektor pemodal. Dalam Teori Sigma, keupayaan modal insan yang tinggi terdiri daripada tahap kemahiran yang tinggi, berupaya mengoperasikan mesin dan berkemahiran dalam teknik pengeluaran moden.

Teori Sigma menggunakan dua pengukur kepada keupayaan modal insan iaitu pendidikan secara formal dan kemahiran yang dipelajari di luar pendidikan formal seperti latihan dalam pekerjaan. Dalam hal ini, pekerja Z tersisih daripada sistem pasaran kerana mereka merupakan buruh yang tidak kompeten dari sudut tahap pendidikan dan mempunyai kemahiran yang rendah berbanding kehendak sistem pasaran. Implikasinya, golongan pekerja Z tersebut terkecang kepada dua pilihan iaitu sama ada terlibat dalam sektor ekonomi yang berproduktiviti rendah (sektor sara diri) ataupun terpaksa menganggur. Kedua-dua pilihan tersebut menyebabkan golongan pekerja Z mengalami kerentanan kepada kemiskinan. Jika tiada usaha untuk memperbaiki keadaan status quo ini, maka ia akan menyebabkan mereka terus terbelenggu kitaran ganas kemiskinan secara berterusan. Seterusnya, mereka pula akan melahirkan generasi akan datang yang juga miskin. Akhirnya, ketaksamaan ekonomi (pendapatan dan kekayaan) berlaku secara berterusan dalam jangka panjang. Jadi, Teori Sigma menganggap bahawa selain daripada mengalami pengangguran, orang yang mempunyai pekerjaan berproduktiviti rendah yang boleh menyumbang kepada kemiskinan yang berterusan juga termasuk dalam kategori PS menurut dimensi ekonomi.

JADUAL 2. Perbandingan Penyisihan Sosial Menurut Dimensi Ekonomi, Politik dan Sosiologi

Dimensi	Kajian lepas	Aspek
Sosiologi	Silver (2007)	Pemutusan ikatan sosial
	Burchardt, Le Grand dan Piachaud (2002)	Perbezaan dalam gelagat antara kumpulan atau kelas sosial
	Bhalla dan Lapeyre (1997)	Peringkat individu dan kumpulan atau masyarakat
	Hazari dan Mohan (2015)	Komuniti yang biasa dikaitkan dengan PS: – Kaum Dalit dan Adivasi di India – Orang asli di Australia – Penduduk kulit hitam dalam sistem Aparteid di Afrika Selatan – Pendatang tanpa izin
	Hanafi, Chaaban dan Seyfert (2012)	– Pelarian Palestin
Politik	Breman (2004); Hazari dan Mohan (2015)	Kekurangan akses kepada sumber-sumber kuasa dan ketidakupayaan untuk melibatkan diri secara bermakna dalam setiap peringkat proses pembuatan keputusan
	Bhalla dan Lapeyre (1997)	Hak-hak yang dikekang: – Jaminan personal – Kedaulatan undang-undang – Kebebasan bersuara – Penyertaan dalam politik dan kesaksamaan peluang – Jak kesatuan sekerja atau kebebasan berpersatuan
	Peace (2001); Bhalla dan Lapeyre (1997).	Kelompok yang kurang akses: – Wanita – Penganut agama – Etnik minoriti – Migran
Ekonomi	Silver (1994)	Orang-orang yang telah dilupakan oleh pertumbuhan ekonomi
	Breman (2004)	Ketidakupayaan untuk melibatkan diri dalam pasaran pekerjaan yang berpendapatan tinggi bagi menampung keperluan asas
	Andjelkovic et al. (2011)	Pengehadan akses kepada agihan sumber ekonomi yang merangkumi pasaran pekerjaan, kewangan, perumahan dan barangan serta perkhidmatan
	Gauthier et al. (2020)	Kesempitan akses kepada barang dan perkhidmatan keperluan, peluang pendapatan dan keusahawanan
	Pazim (2009)	Keperluan asas yang terkekang: – Makanan – Pakaian – Keselamatan (diri, keluarga dan harta) – Perkhidmatan sosial
	Bhalla dan Lapeyre (1997).	– Perumahan – Perkhidmatan kesihatan – Pendidikan

Takrif Penyisihan Sosial dalam Dimensi Ekonomi

Hasil daripada analisis dan sintesis terhadap definisi PS yang telah dikemukakan oleh para penyelidik terdahulu yang merangkumi definisi umum (pelbagai disiplin) dan definisi khusus (dimensi ekonomi) serta konsep PS

dalam Teori Sigma, maka didapati bahawa PS dimensi ekonomi adalah berbeza dengan PS menurut dimensi sosiologi mahupun politik. Hal ini kerana PS menurut dimensi ekonomi melibatkan elemen penyertaan ke dalam pasaran ekonomi. Oleh itu, takrifan konsep PS menurut dimensi ekonomi boleh dinyatakan sebagai

halangan akses penyertaan ke dalam pasaran sumber ekonomi seperti pasaran buruh dan pasaran kredit. Halangan tersebut menjejaskan seseorang daripada dapat menjalankan aktiviti keusahawanan bagi membolehkan mereka hidup secara bermaruah. Natijah daripada halangan akses tersebut menyebabkan berlaku kerugian yang boleh menjejaskan kualiti hidup bagi sesiapa yang mengalami PS. Hidup secara bermaruah menurut perspektif ekonomi adalah satu kehidupan yang dapat menikmati hak ekonomi dan sosial yang penting seperti hak bekerja dalam persekitaran yang selamat, keselamatan sosial, kemampuan memiliki harta, dan mendapat pendidikan, makanan serta kesihatan (Ivascu 2016).

Manakala, kerugian yang boleh membawa kepada keterjejasan kualiti hidup akibat mengalami PS adalah seperti yang dikemukakan oleh *UK Government: Opportunities for All* dan *The Millennium Survey of Poverty and Social Exclusion* (Scutella et al. 2009). Kerugian tersebut adalah tidak mampu memiliki rumah yang memuaskan, kesempitan untuk membayar bil utiliti yang asas (elektrik, air dan telefon) secara berterusan dan lain-lain. Sementara itu, Ismail et al. (2015) telah menyenaraikan beberapa impak negatif akibat mengalami PS dalam aspek ekonomi iaitu:

1. Kemiskinan

Tersisih daripada akses pasaran buruh akan menyebabkan seseorang individu itu tidak mendapat pendapatan dalam bentuk upah bagi menampung kehidupan mereka. Ini akan menyebabkan mereka hidup dalam kemiskinan. Jika keadaan ini berlarutan apabila mereka pula akan melahirkan generasi yang miskin secara berterusan.

2. Menjejaskan Kesihatan dan Pendidikan

PS akan menyebabkan orang yang mengalaminya terhalang daripada mendapat perkhidmatan kesihatan yang baik dan tahap pendidikan yang sepatutnya. Hal ini akan menghalang golongan tersebut daripada menjadi modal insan yang produktif.

3. Mengurangkan Produktiviti

Melalui kekurangan sumber ekonomi, mereka yang mengalami PS tidak berupaya untuk menghasilkan barang dan perkhidmatan dalam aktiviti ekonomi. Selain itu mereka juga tidak berupaya untuk mencipta inovasi dalam pengeluaran. Malah dengan tahap produktiviti sedia ada akan menyebabkan mereka menjadi semakin tidak kompetitif dalam pasaran ekonomi. Natijahnya mereka akan terus kekal menjadi buruh yang tidak relevan pada pandangan pasaran dan berterusan hidup dalam kemiskinan.

4. Ketaksamaan Pendapatan

Kesan daripada kurang mendapatkan perkhidmatan kesihatan dan pendidikan yang baik serta ditambah pula dengan tahap produktiviti yang rendah, mereka akan mendapat pendapatan yang lebih rendah berbanding dengan golongan yang lain seandainya mereka menceburi sektor ekonomi (ekonomi sara diri). Hasilnya akan berlaku ketaksamaan pendapatan yang melebar dalam masyarakat. Pada masa yang sama dengan dasar pengagihan semula pendapatan yang lemah akan memberi kesan pula kepada ketaksamaan dalam pemilikan aset dan pemilikan tanah.

5. Peningkatan Kadar Jenayah

Oleh kerana orang yang mengalami PS menjadi miskin, maka untuk mereka meneruskan kehidupan, mereka berpotensi terlibat dengan pelbagai jenis aktiviti jenayah seperti meragut, mencuri, merompak dan sebagainya. Kesudahannya, kadar jenayah akan meningkat.

6. Mengancam kesejahteraan

Akhirnya, jika situasi ini berlaku berterusan dalam tempoh yang panjang, mereka yang mengalami kedaifan hidup kesan daripada PS akan terabai sepenuhnya secara sosial, politik dan ekonomi dalam masyarakat. Golongan ini menjadi semakin lemah yang mana suara mereka tidak lagi didengari dan segala urusan kebajikan serta kepentingan hidup mereka dilupakan.

KESIMPULAN

Konsep PS menurut dimensi ekonomi merupakan isu penting untuk dikaji. Hal ini kerana, PS mempunyai hubungan dengan masalah ekonomi seperti kerentanan, kemiskinan dan kesenjangan jurang ekonomi terutamanya dalam aspek pendapatan dan kekayaan. Oleh yang demikian, kajian ini bermatlamat untuk menjelaskan takrifan yang komprehensif bagi konsep PS menurut dimensi ekonomi. Kajian ini mendapati bahawa terdapat tiga elemen penting yang perlu diberi perhatian dalam takrifan konsep PS dimensi ekonomi iaitu halangan akses kepada pasaran sumber ekonomi, hidup secara bermaruah dan kerugian yang boleh menjejaskan kualiti kehidupan. Sehubungan itu, kajian ini mengisi jurang kajian yang masih belum dikaji secara terperinci oleh pengkaji-pengkaji lepas sebagai sumbangan kepada ilmu tentang konsep PS. Dalam konteks Malaysia, melalui pemahaman terhadap konsep PS dimensi ekonomi secara tuntas akan dapat membantu penggubal dasar yang berkaitan untuk merangka strategi berkesan bagi menangani isu jurang ekonomi dalam usaha untuk mencapai pengagihan ekonomi yang adil, saksama dan inklusif kepada semua rakyat sebagaimana

yang termaktub dalam Wawasan Kemakmuran Bersama 2030. Batasan bagi kajian ini adalah ia hanya bersifat konseptual semata-mata yang tidak melibatkan pengujian data empirikal bagi membina fakta ilmiah yang lebih bersifat saintifik.

PENGHARGAAN

Pengkaji mengucapkan penghargaan kepada semua peserta Simposium Kebudayaan Indonesia-Malaysia XVI (2020), anjuran Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia, pada 5 Mei 2020, atas komentar dan cadangan penambahbaikan. Kajian ini merupakan sebahagian daripada hasil penyelidikan bagi Skim Geran Penyelidikan Fundamental (FRGS) Fasa 2018 yang dibiayai Kementerian Pendidikan Malaysia, bertajuk *Pembangunan Model Modal Kerohanian: Kajian ke atas Isi Rumah Mudah Terjejas* (FRGS/1/2018/SS08/UKM/02/2) dan juga Skim Geran Penyelidikan Fundamental (FRGS) Fasa 2016 yang bertajuk *The Feasibility Study of Waqf-Based Crowdfunding for Humanitarian Aid* (FRGS/1/2016/SS08/UKM/02/1).

NOTA AKHIR

1. Delinkuen bermaksud orang yang bersikap melanggar undang-undang atau melakukan perkara yang tidak diterima masyarakat.
2. Terdapat pengkaji lepas yang menggunakan istilah penyisihan ekonomi (*economic exclusion*) seperti Gauthier et al (2020).
3. Negara Dunia Ketiga menurut Figueroa (2015) merujuk kepada negara yang mengamalkan sistem kapitalis hasil tinggalan penjajahan oleh negara-negara dari Eropah yang majoritinya terdiri daripada negara-negara Afrika, Asia dan Amerika Latin.
4. Secara berkesan merujuk kepada mendapat hak yang sepatutnya (Ivascu 2016).

RUJUKAN

- Alimohammadi, M., & Modiri, A. 2016. Study of social-spatial exclusion and identifying its factors between enqelab street and college crossroad in Tehran. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication* 6: 1870-1888.
- Aya K., A. 2010. Social exclusion and earlier disadvantages: an empirical study of poverty and social exclusion in Japan. *Social Science Japan Journal* 13(1): 5-30.
- Battilana, J., M. Sengul, A.-C. Pache, & J. Model. 2015. Harnessing Productive Tensions in Hybrid Organizations: The Case of Work Integration Enterprises. *Academy of Management. Journal* 58 (6): 1658-1685.
- Bhalla, A. & Lapeyre, F. 1997. Social Exclusion: Towards an analytical and operational framework. *Development and Change* 28: 413-433.
- Bonner, A. 2006. *Social exclusion and the way out an individual and community response to human social dysfunction*. England: John Wiley & Sons Ltd.
- Breman, J. 2004. *Social exclusion in the Context of Globalization*. Working Paper No. 18. Geneva: International Labour Organization.
- Burchardt, T., Le Grand, J. & Piachaud, D. 2002. Introduction. Dlm. *Understanding Social Exclusion* disunting oleh Hills, J., Le Grand, J. & Piachaud, D.
- De Haan. 1999. *Social Exclusion: Towards an Holistic Understanding of Deprivation*. t.tp. t.pt.
- European Parliament. 2000. Lisbon european council 23 and 24 march 2000 presidency conclusions.
- Eurostat. 2014. *At risk of poverty or social exclusion in the EU28 More than 120 million persons at risk of poverty or social exclusion in 2013 Almost 1 out of every 4 persons in the EU in this situation*. Eurostat News Release 168/2014-4 November 2014.
- Faria, V.E. 1995. Social exclusion and Latin America analyses of poverty dan deprivation. Dlm. *Social Exclusion: Rhetoric Reality Responses* disunting oleh Rodgers, G., Gore, C., & Figueiredo, J.B. International Labour Organization.
- Figueroa, A. 2006. Social Exclusion. Dlm. *The Elgar Companion to Development Studies* disunting oleh Clark, D., A. Edward Elgar Publishing Inc.
- Figueroa, A. 2015. *Growth, Employment, inequality and the Environment Unity of Knowledge in Economics* Volume 1. New York: Palgrave Macmillan.
- Gauthier, C., Shanahan, G., Daudigeos, T., Ranville, A. & Dey, P. 2020. Tackling economic exclusion through social business models: a typology. *International Review of Applied Economics*: 1-17.
- Hanafi, S., Chaaban, J. & Seyfert, K. 2012. Social exclusion of palestinian refugees in Lebanon: reflections on the mechanisms that cement their persistent poverty. *Refugee Survey Quarterly* 31(1): 34-53.
- Hazari, B. & Mohan, V. 2015. Social exclusion, capital, accumulation and inequality. *International Review of Economics and Finance* 39: 371-375.
- Ismail, M.A., Malik., N.M.A., & Shafiai, M.H. 2015. Empowering the peripheral ummah through waqf. *The Journal of Muamalat and Islamic Finance Research* 12(1): 29-46.
- Ivascu, L. 2016. Human Dignity—An Economic Approach. *Scientia Moralitas International Journal of Multidisciplinary Research* 1(1): 44-54.
- Jha, R., & Dang, T. 2009. Vulnerability to Poverty in select Central Asian Countries. *The European Journal of Comparative Economics* 6(1): 17-50.
- Majid, S., Rahim, D. E. & Hassan, K. H. 2012. Theories of Poverty: A Comparative Analysis. *Kuwait Chapter of Arabian Journal of Business and Management Review* 1(6): 45-56.
- Moustafa, A., Abbott, D., Butcher., S. 2014. *The State Of Human Development In The Pacific: A Report on Vulnerability And Exclusion In A Time Of Rapid Change*. Suva: UNDP.
- Pazim. 2009. Impak Pembangunan Ekonomi Ke Atas Kumpulan Minoriti. Dlm. *Pembelaan Kumpulan Minoriti di Malaysia: Isu dan Cabaran* disunting oleh Raihanah Abdullah. Kuala Lumpur: Perpustakaan Negara Malaysia.

- Peace, R. 2001. Social exclusion: a concept in need of definition? *Social Policy Journal of New Zealand* (16): 17-36.
- Scutella, R., Wilkins, R. & Horn, M. 2009. *Measuring Poverty and Social Exclusion in Australia: A Proposed Multidimensional Framework for Identifying Socio-Economic Disadvantage*. Melbourne Institute Working Paper No. 4/09. Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research The University of Melbourne.
- Sen, A. 2000. *Social exclusion: concept, application, and scrutiny*. Manila: Asian Development Bank.
- Silver, H. 1994. Social exclusion and social solidarity: three paradigms. *International Labour Review* 133 (5-6): 531-572.
- Silver, H. 1995. Reconceptualizing social advantage: three paradigm of social exclusion. Dlm. *Social Exclusion: Rhetoric Reality Responses* disunting oleh Rodgers, G., Gore, C., & Figueiredo, J.B. International Labour Organization.
- Silver, H. 2007. Social exclusion. Dlm. *The Blackwell Encyclopedia of Sociology Volume IX* disunting oleh Ritzer, G. Blackwell Publishing.
- Siti Hajar, A., B. 2009. Intervensi sosial untuk komuniti tersisih di Malaysia. Dlm. *Pembelaan Kumpulan Minoriti di Malaysia* disunting oleh Raihanah Abdullah. Kuala Lumpur: Perpustakaan Negara Malaysia.
- Siti Hajar Abu Bakar, Noralina Omar, Abd Hadi Zakaria & Haris Abd Wahab. 2012. Intervensi sosial untuk komuniti tersisih: ke arah pembangunan ummah. *Jurnal Hadhari* 4(2): 29 – 44
- Social Exclusion Unit. 2004. *The Social Exclusion Unit*. London: Office of the Deputy Prime Minister.
- UNDP (United Nations Development Programme). 2011. *Beyond Transition, Towards Inclusive Societies*. <http://hdr.undp.org/en/content/beyond-transition>
- Mohd Adib Ismail
 Kluster Ekonomi dan Kewangan Islam (EKONIS)
 Pusat Kajian Pembangunan Inklusif dan Lestari (SID)
 Fakulti Ekonomi dan Pengurusan
 Universiti Kebangsaan Malaysia
 43000 UKM Bangi Selangor
 MALAYSIA
 E-mail: mohadis@ukm.edu.my
- Nik Mohd Azim Nik Ab Malik
 Fakulti Ekonomi dan Pengurusan
 Universiti Kebangsaan Malaysia
 43000 UKM Bangi Selangor
 MALAYSIA
 E-mail: nikukm84@gmail.com
- Shahida Shahimi
 Kluster Ekonomi dan Kewangan Islam (EKONIS)
 Pusat Kajian Pembangunan Inklusif dan Lestari (SID)
 Fakulti Ekonomi dan Pengurusan
 Universiti Kebangsaan Malaysia
 43000 UKM Bangi Selangor
 MALAYSIA
 E-mail: shahida@ukm.edu.my
- Muhammad Hakimi Mohd Shafiai
 Kluster Ekonomi dan Kewangan Islam (EKONIS)
 Pusat Kajian Pembangunan Inklusif dan Lestari (SID)
 Fakulti Ekonomi dan Pengurusan
 Universiti Kebangsaan Malaysia
 43000 UKM Bangi Selangor
 MALAYSIA
 E-mail: hakimi@ukm.edu.my